

УДК 378.091.12.011.3-051

Вадим Ребенок

**ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті розглядаються засоби навчання під час формування академічної компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність. Доведено, що академічна компетентність майбутнього вчителя становить загально-педагогічну підготовку, яка відображає єдність змістовної і операційної структур професійної діяльності вчителя та покликана при першому наближенні моделювати і реалізовувати методологію, теорію, методикку й практику навчання і виховання особистості. Дослідженням встановлено, що академічна компетентність майбутніх вчителів технологічної підготовки включає мотиваційний та операційно-пізнавальний компоненти. Проаналізовано складову частину академічної компетентності майбутніх вчителів до використання засобів навчання. Доведено, що при виборі засобів навчання майбутньому вчителю технологічної підготовки необхідно враховувати особливості конкретної навчальної дисципліни, передбачати специфіку відповідної науки, особливості методів дослідження та їх закономірностей.

Ключові слова: академічна компетентність, засоби навчання, технологічна підготовка, інформація, діяльність вчителя, заклади вищої освіти, результативність.

The article examines the means of training during the formation of academic competence of future teachers of professional training, which includes the system of professional knowledge, skills, needs, motives, psychological traits, personality settings that allow you to successfully carry out professional activities. It is proved that the core of the technological training of the future teacher is general-pedagogical preparation, which reflects the unity of the content and operating structures of the professional activity of the teacher and it is intended at the first approximation to model and implement the methodology, theory and practice of teaching and upbringing of the individual. The research determined that the motivational and operational-cognitive components in the content of the future teachers of professional training are available. Motivation is a tendency towards a positive attitude to the use of teaching aids, the awareness of the need for their application, and the constant replenishment of their knowledge in this field, while the operative-cognitive unit combines in its structure the abilities that ensure the effectiveness in managing the teaching

process in the whole, that is, ability to determine; plan; control; to realize the purpose. Scientific knowledge in the professional activities of future teachers is of a general nature, partly manifested in specific professional-pedagogical actions and therefore has a relatively independent form of existence.

The component of the academic competence of future technological training teachers to use educational tools is analyzed, which consists of the constant desire to improve the general professional level and the need to acquire knowledge in the field of effective application, the awareness of the need to master the means of education as part of the technological training of the future teacher and the availability of knowledge and skills to study, organize, generalize, reconsider the advanced pedagogical experience, as well as historical examples and methodical techniques of successful application means of training and the formation of abilities and stalls of independent work with various sources of information. It is proved that while choosing the means of teaching the future teacher of technological training needs to take into account the features of a particular subject, to predict the specifics of the relevant science, especially the methods of research and their laws.

Key words: *academic competence, means of training, technological training, information, teacher activity, institutions of higher education, efficiency.*

Реалізація основних стратегічних цілей, модернізації вищої освіти в Україні можлива завдяки широкому та систематичному використанню дидактичних засобів та запровадженню сучасних педагогічних технологій. Ефективність застосування різноманітних методів навчання, інтенсифікація навчання значною мірою залежить від використаних засобів навчання, які дозволяють розв'язувати різноманітні дидактичні завдання: забезпечувати науковість навчання, розвивати пізнавальні інтереси й здібності студентів, забезпечувати формування міцних знань, прискорювати темпи вивчення навчального матеріалу, індивідуалізувати навчання. До пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку суспільства належить модернізація системи вищої освіти України відповідно до національних потреб і тенденцій євроінтеграції з метою вдосконалення технологічної підготовки майбутніх вчителів технологій, здатних компетентно виконувати багатофункціональну педагогічну діяльність. Інформаційне суспільство характеризується збільшенням ролі інформації і знань у житті, що стрімко входять у повсякденне суспільство, формуванням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей та їх доступ до світових інформаційних ресурсів. Спільним для всіх є розуміння компетентності у навчанні, як набутої характеристики особистості, що сприяє успішному входженню студентів у життя сучасного суспільства. Розвиток інформаційного суспільства потребує нових підходів в усіх сферах діяльності людини, у тому числі й педагогічній.

Сьогоднішні умови розвитку засобів навчання сучасної освіти зумовлюються зростаючими інтеграційними процесами, домінантними складовими яких є нові інформаційні технології. У зв'язку з цим необхідною складовою технологічної підготовки студентів у закладі вищої освіти є формування академічної компетентності майбутніх вчителів до ефективного застосування засобів навчання у навчальному процесі.

Проблеми застосування інформаційних засобів в навчальному процесі знайшли відображення у працях В. Апатової, О. Балла, В. Безпалька, А. Бикова, М. Верлани, Д. Гнатюка, О. Гриценчука, М. Єршова, А. Жалдака, Т. Коваль, В. Лапчика, В. Латиського, Н. Монахова, Г. Пінчук, С. Риженка, О. Співаковського, О. Спіріна, Ю. Триуса.

Питанням формування академічної компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки у процесі використання засобів навчання присвячені наукові роботи В. Бондар, Н. Бібік, О. Біда, Т. Добудько, О. Дубасенюк, О. Зубков, Д. Мазоха, А. Мормуль, О. Овчарук, Л. Парасенко, А. Радченко, О. Савченко, В. Семиченко, В. Сластенін, О. Тумашова, Р. Хмельюк, Л. Хоружа, А. Хуторський, В. Шахова.

Мета статті - проаналізувати проблеми формування академічної компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки у процесі використання засобів навчання в закладах вищої освіти.

За останні роки в Україні проведено десятки досліджень з проблем формування академічної компетентності майбутніх вчителів до різних видів діяльності. У цих дослідженнях автори спираються на праці К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, М. Дяченко, Л. Кандилович, М. Левітова, О. Леонтьєва [9]. Сам процес визначення академічної компетентності до конкретної діяльності дозволяє повніше розкрити основні компоненти готовності, зміст необхідних знань, умінь, навичок, психічний стан та інших, необхідних для успішного здійснення конкретної діяльності.

Однак, у дидактиці існує різноманітне розуміння академічної компетентності, що пояснюється особливостями теоретичних концепцій авторів та різними завданнями. Зокрема, В. Петровський, Ш. Надірашвілі, К. Платонов розглядають готовність як установку на певну діяльність, Б. Ананьєв, С. Рубінштейн - як здібність особистості до відповідної діяльності, П. Жильцов - як взаємозв'язок психічних особливостей та особистих якостей, що забезпечує високу результативність у процесі діяльності [5].

На думку О. Голубєвої та А. Суханова, ключові компетенції формуються переважно на основі «знань-інструментів», які здобуває людина, яка здійснює пізнання, і стратегії пізнавальної діяльності, на відміну від «знань-описів» — сукупності конкретних наукових відомостей [7].

В своїх працях В. Краєвський та А. Хуторський пропонують розмежувати поняття «компетентність» та «компетенція». На їхню думку,

компетентність - це сукупність знань у дії, тобто система знань, яка орієнтована на практичне застосування. На відміну від компетентності, компетенції - це здатність людини реалізувати на практиці свою компетентність [8].

Розглядаючи академічну компетентність, слід відзначити, що успішне здійснення конкретної діяльності залежить від відношення самої людини до цієї діяльності. Відношення особистості охоплюють і суб'єктивні переживання, які відображають зв'язок предметів і явищ реального світу з цілями, мотивами, спрямованістю тощо.

М. Левітов виокремлює загальну та тривалу підготовку майбутнього вчителя до діяльності, визначає її як придатність або непридатність людини до виконання певного виду діяльності [7].

П. Горностаї визначає психологічну готовність майбутніх вчителів технологічної підготовки до професійної діяльності як цілеспрямоване вираження особистості, до складу якого входить система професійних знань, умінь, навичок, потреб, мотивів, психологічних рис, установок особистості, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність оптимальними для даної діяльності засобами [4].

У професійній освіті прийнято виділяти ключові компетенції, які характеризують універсальність підготовки, соціально-професійну мобільність і готовність фахівців успішно адаптуватися до розв'язання професійних ситуацій в умовах інформаційного суспільства.

Академічну компетентність майбутнього вчителя до навчально-виховної діяльності В. Сластьонін розглядає як складний синтез взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-цілісного та виконавчого. Всі якості особистості майбутнього вчителя, які визначають його професійну діяльність, повинні бути інтегровані у певному напрямку як сукупність домінуючих мотивів професійної поведінки і діяльності.

До складу основних властивостей і характеристик, які визначають академічну компетентність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, повинні входити: спрямування особистості, суспільна активність, принциповість, педагогічний професіоналізм, організаторські, комунікативні, перцептивно-гностичні, експресивні якості. Академічну компетентність майбутнього вчителя становить загальнопедагогічна підготовка, яка відображає єдність змістовної і операційної структур професійної діяльності вчителя та покликана при першому наближенні моделювати і реалізовувати методологію, теорію, методику та практику навчання і виховання особистості [9].

Доцільність комплексного підходу до технологічної підготовки студентів визнає Л. Кондрашова. У своєму дослідженні компетентності студентів до професійної діяльності автор трактує як складне особистісне утворення, до складу якого входять ідейні та професійні погляди,

професійна спрямованість психічних процесів, педагогічний оптимізм, настроєність на педагогічну працю, здібність до переборювання труднощів, самооцінювання результатів цієї праці, потреба у професійному самовихованні, що забезпечують високу результативність педагогічної праці.

Отже, різноманітність у трактуванні компетентності людини до певної діяльності, зокрема до педагогічної, свідчить, що формування компетентності майбутнього вчителя технологічної підготовки - складний і тривалий процес. Тому у багатьох дослідженнях він розглядається поетапно. Зокрема, М. Дьяченко і Л. Кандилович визначають три основні етапи формування компетентності до певної діяльності: перший - пов'язаний з питаннями професійної орієнтації, другий - з формуванням готовності у процесі навчання, третій - підведення піку готовності до початку професійної діяльності [2].

Дослідники відмічають, що для ефективного застосування засобів навчання необхідна ґрунтовна технологічна підготовка майбутнього вчителя, який повинен добре знати фонд засобів навчання зі свого предмету і методично правильно використовувати ці засоби у навчальному процесі.

Проблема формування компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки до використання засобів навчання у сучасних закладах вищої освіти є комплексною проблемою, яка має такі складові: психолого-педагогічну, методичну і технічну. Виділено основні функції діяльності педагога при використанні ним засобів навчання. До цих функцій відносяться такі: проектно-конструктивна, організаторська, інформаційна, розвиваюча, контрольньо-управлінська і дослідницька. Але під час використання засобів навчання зовсім не мається на увазі обов'язкова безпосередня робота педагога з технікою, бо це, скоріше всього, обов'язки обслуговуючого персоналу.

Дослідження О. Балла і О. Яковлевої показали, що вчитель повинен знати педагогічні особливості й можливості екранних засобів навчання, розуміти причини впливу кінофільмів на студентів, вивчити систему раціональних методів і прийомів роботи з цими та іншими посібниками.

З метою визначення академічної компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки до використання засобів навчання у навчальному процесі можна розглядати як сукупність таких взаємопов'язаних компонентів [6]:

1. Мотиваційного (зацікавленість і позитивне ставлення до використання засобів навчання у навчально-виховному процесі, усвідомлення необхідності застосування засобів навчання і поповнення своїх знань про дидактичні можливості й методичні особливості застосування сучасних засобів).

2. Операційно-пізнавального (знання історичних відомостей про винайдення, розвиток і застосування засобів навчання у навчально-

виховному процесі визначними педагогами минулого та сучасності, знання сучасних засобів навчання та методики їх застосування, здібність і потреба та необхідність постійно удосконалювати свою майстерність з питань використання засобів навчання у навчально-виховному процесі).

3. Емоційно-вольового (цілеспрямованість, самостійність, впевненість в успішному застосуванні технічних засобів, здатність зосередитися на поставленому завданні та успішному його розв'язанні).

4. Оцінювального (оцінка і самооцінка своєї компетентності до використання засобів навчання у навчальному процесі).

Домінуючим компонентом, який входить до змісту компетентності майбутніх вчителів до використання інформаційних засобів, є мотиваційний компонент, тобто, найголовнішим є особиста зацікавленість і позитивне ставлення до використання засобів навчання, усвідомлення необхідності застосовувати засоби навчання у навчальному процесі й постійно поповнювати свої знання у цій галузі. Від установки на необхідність використання засобів навчання та наявності бажання оптимізувати навчальний процес за допомогою засобів навчання залежить успіх навчальної діяльності майбутнього вчителя-практика [1].

Отже, основними складовими формування компетентності студентів до оволодіння засобами навчання є: засвоєння необхідних знань, умінь і навичок (психолого-педагогічних, методичних і технічних), формування позитивного відношення до навчальної роботи, успішне здійснення якої на сучасному етапі багато в чому залежить від уміння ефективно застосовувати засоби навчання у відповідних ситуаціях [3].

У своїй діяльності людина керується ієрархією мотивів, серед яких домінуючими є смислові мотиви. Досягнення результатів діяльності можливе тільки при наявності достатньо позитивного відношення.

Мотиваційний компонент є основою для реалізації інших структурних компонентів, результатом сформованості нових рис особистості й може бути внутрішніми умовами для її подальшого удосконалення та наближення майбутнього вчителя до професійної діяльності.

Відповідно до методологічного принципу провідної ролі мотивів у діяльності особистості можна виокремити позитивне ставлення майбутнього вчителя до використання засобів навчання як основного у структурі технологічної підготовки майбутнього вчителя.

В основу операційно-пізнавального компонента покладені такі складові: усвідомлення їх провідної ролі в оптимізації навчально-виховного процесу, особисте прийняття мети і завдань засобів навчання, знання педагогічних можливостей засобів навчання та історичних фактів щодо успішного їх застосування провідними педагогами, уміння оперувати цими знаннями під час розв'язання навчально-виховних завдань.

Методична підготовка майбутнього вчителя до використання засобів

навчання передбачає:

- визначення тем і розділів програми, які вимагають використання засобів навчання у різних організаційних формах;
- визначення методичних прийомів, які забезпечують ефективне запровадження засобів навчання у закладах вищої освіти;
- уміння аналізувати та визначати необхідність використання тих чи інших дидактичних посібників (кіно- та відеоматеріалів, комп'ютерних програм);
- уміння формувати у студентів за допомогою засобів навчання навички самостійної роботи з метою поповнення своїх знань.

Технічна підготовка включає:

- ознайомлення із принципом дії та правилами експлуатування різноманітних засобів передачі інформації, а також її аналізу;
- вивчення технічних можливостей різноманітних засобів навчання;
- уміння самостійно виготовляти дидактичні посібники (транспаранти, магнітофонограми, відеофільми, та програмно-методичне забезпечення);
- ознайомлення із принципами обладнання аудиторій, лабораторій і кабінетів, оснащених засобами навчання та пристроями.

Поряд із специфічними вміннями операційно-пізнавальний компонент об'єднує у своїй структурі вміння, які забезпечують результативність у керуванні виховним процесом у цілому і до яких відносяться такі вміння: визначати, планувати, контролювати, реалізовувати мету та інші. Тому процес визначення може мати такі складові: постановка, здійснення та оцінка досягнення мети. Уміння формулювати мету і завдання допомагає розвитку таких якостей як цілеспрямованість, організованість і наполегливість [9].

Теорія і практика свідчить, що ніякий заклад вищої освіти не може навчити студентів усьому і на всі випадки життя. Проте, він може і зобов'язаний озброїти студентів досвідом і методологією наукового пізнання з тим, щоб майбутній вчитель технологічної підготовки зміг з найменшими затратами часу, зусиль і додаткової праці засвоїти нову інформацію та поповнити свої знання. Майстерність викладати відноситься якраз до тих умінь вчителя, які він повинен постійно удосконалювати.

Самоосвіта як складова частина компетентності майбутніх вчителів до використання засобів навчання складається з таких основних частин: постійне прагнення до підвищення особистого загального професійного рівня, потреба оволодівати знаннями в галузі ефективного застосування засобів навчання, усвідомлювати необхідність оволодіння засобами навчання як складовою технологічної підготовки майбутнього вчителя, наявність знань і умінь вивчати, організувати, узагальнювати, переосмислювати передовий педагогічний досвід, а також історичні приклади і

методичні прийоми успішного застосування засобів навчання відомими педагогами, сформованість умінь і навичок самостійної роботи з різними джерелами інформації [6].

Сутність оцінювального компонента до ефективного застосування засобів навчання полягає в оцінці (аналізі) своєї власної діяльності, виявленні помилок, визначенні шляхів їх ліквідування та виборі методів розв'язання навчальних завдань.

Аналіз змісту педагогічних умінь, які складають основу формування академічної компетентності майбутніх вчителів технологічної підготовки до застосування засобів навчання у навчальному процесі, дозволяє виділити серед них найважливіші, а саме: загально-педагогічні та експлуатаційні.

Тому належний рівень академічної компетентності майбутнього вчителя є однією з найважливіших - складових успішної професійної діяльності майбутнього фахівця технологічної підготовки.

Таким чином, проблема використання засобів навчання у навчальному процесі в педагогічній теорії та практиці дає підстави стверджувати про педагогічну доцільність постійного розширення сфери застосування засобів навчання поряд з іншою наочністю в закладах вищої освіти. Це зумовлює потребу вдосконалення технологічної підготовки майбутніх вчителів до практичного застосування засобів навчання. Ефективність застосування засобів навчання заснована на особливостях розвитку мислення студентів, яке розвивається від конкретного до абстрактного. Інтеграція технологічної підготовки майбутнього педагога з його практичною педагогічною діяльністю в освітніх закладах сприятиме розвитку академічної компетентності випускників.

Можливість удосконалення та поглиблення інформаційних технологій у системі технологічної підготовки майбутніх вчителів у процесі педагогічної роботи та розроблення навчально-методичних рекомендацій з питань використання ІТ в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горностай П. П. Формирование психологической готовности старшеклассников к педагогической деятельности : автореф. дис. канд. пед. наук. Киев, 1988. 18 с.
2. Гуржий А. М., Жук Ю. О., Волинський В. П. Засоби навчання : навч. посіб. Київ, 1997. 208 с.
3. Гриценчук О. О. Електронний підручник і його роль у процесі інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання* : зб. наук. праць. Київ, 2005. С. 255-261.
4. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури. Вісник Дніпропетровського університету економіки та

- права імені Альфреда Нобеля. 2011. № 1(1). С. 21-26.
5. Дяченко А. О. Теоретичний аналіз поняття «технологічна компетентність педагога». Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2013. Вип. 8, ч. 2. С. 53-59.
  6. Машбиця Ю. І. Основи нових інформаційних технологій навчання. Київ, 1997. 264 с.
  7. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи. Київ, 2004. 112 с.
  8. Ратовська С. В. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2010. Ч. 1. С. 261-266.
  9. Слостенин В. А. Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы. Полтава, 1995. 315 с.